

HASTANE TEMALİ DİZİLERDE KİŞİLERARASI İLETİŞİMİN SORUNSALLAŞTIRILMASI: HEKİMOĞLU VE MUCİZE DOKTOR ÖRNEĞİ

İbrahim Hakan DÖNMEZ¹

Filiz ERDEMİR GÖZE²

ÖZ

Sağlıklı bir kişilerarası iletişim, tıbbi tedavi sürecinin en önemli unsurlarından birisidir. Bu nedenle sağlık iletişimi başlığı altında sağlık kurumları ile halk, doktor ile hasta, doktor ile hasta yakını ya da doktor ile diğer sağlık çalışanları arasındaki iletişimin öneminden yola çıkılarak gittikçe artan sayıda bilimsel çalışma yapılmaktadır. Bu çalışma hekim, hasta, hasta yakını ve meslektaşlarıyla iletişimindeki sorunları Türkiye'nin kültürel yapısı dikkate alınarak uyarlanmış iki popüler hastane dizisi üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır. *Hekimoğlu* ve *Mucize Doktor* adıyla yayınlanan iki dizinin ortak yönü, teknik tıbbi problemleri aşacak yetenekteki anti kahramanların sosyofobik kişiler olarak sorunsallaştırılmış olmasıdır. Sağlık probleminin iletişim sorunlarıyla iç içe geçtiği bu dizilerin, sağlık iletişimini yeniden değerlendirme olanağı sağlaması açısından önemli birer malzeme olduğu değerlendirilmektedir. Bunlar dikkate alınarak, hastane temalı dizilerin, toplumdaki sağlık iletişimi bağlamında değerlendirilebilecek algıların kristalize olmuş yönlerini bünyesinde taşıyacağı varsayılmıştır. Bu kabulde her iki dizideki karakterler iletişim sürecindeki tavırları dikkate alınarak analiz edilmiş, doktor hasta ve meslektaş iletişimindeki sorunlar, belli başlıklar altında tasnif edilip nitel olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kişilerarası İletişim, Sağlık İletişimi, Sağlık Dizileri, Hekimoğlu, Muhteşem Doktor.

PROBLEMATISATION OF THE INTERPERSONAL COMMUNICATION IN THE HOSPITAL THEMED TV SERIES: THE EXAMPLE OF HEKİMOĞLU AND MUCİZE DOKTOR

ABSTRACT

A healthy communication between people is one of the most important elements of a medical treatment process. For this reason, under the topic of health communication, there have been an increasing number of scientific studies on the importance of the communication between health institutions and public, doctor and patient, or doctor and other health workers. This study aims to discuss the problems in the communication between the doctor, patient, patient's relatives and the doctor's colleagues through the two popular TV series called *Hekimoğlu* and *Mucize Doktor* which are adapted by considering cultural structure of Turkey. The common ground in these two TV series called *Hekimoğlu* and *Mucize Doktor* is that they problematize the anti-heroes, who have the ability to solve technical medical problems, as socio phobic people. These TV series in which

¹ Doç. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bl. İbrahim.donmez@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7107-1020

² Doç. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bl. filizerdemir50@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7665-1537

health problems and communication problems intertwine are regarded as important tools that provide opportunities to re-evaluate health communication. When these points are considered, these hospital themed TV series are assumed to include the crystallized aspects of the perceptions in the health communication context. With this premise, characters in these two TV series are analysed by focusing on their behaviours during the communication processes, and problems in doctor, patient and colleague communication are classified under certain categories and analysed qualitatively.

Keywords: Interpersonal Communication, Health Communication, Health TV Series, Hekimoğlu, Mucize Doktor.

GİRİŞ

Etkili bir iletişim, doğrudan insanla ilgili pek çok mesleğin başarısında olduğu gibi, tıp mesleğinin başarısı için de yaşamsal öneme sahiptir. Tıp alanındaki hekim merkezli iletişim çalışmalarında taraflar dikkate alındığında genelde üç tür iletişimden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, hekimin hastalığı tanımak için hastayla girdiği muayeneyi içeren iletişimdir. İkincisi, hasta bedenine yönelik işlem yapma ve yapılacak işleme ilişkin hüküm verme yetkisinin paylaşımını organize etmeye yönelik profesyoneller arası iletişimdir. Son olarak hastayla iletişim kurmakta zorlanıldığında ya da ciddi durumlarda, işbirliği için hasta yakınıyla hastanın durumu ve tedavi sürecine ilişkin bilgilerin paylaşıldığı iletişimdir. Dar anlamda hekim ile hasta arasında söz alışverişini tanımlayan, geniş anlamda ise “disiplinler arası ve çok boyutlu insan etkileşiminin sağıktaki rolü ve sağık hizmetleri ile ilgilenen aktif araştırma alanı” (Şengün, 2016: 38) olarak tanımlanan sağık iletişimi ile ilgili çalışmaların çoğu, üç tür iletişimden kaynaklı pek çok soruna işaret etmektedir. Bunlar arasında; hastaya yeterli bilgi verilmemesi (Smelser ve Baltes, 2002), verilen bilginin tıbbi jargon nedeniyle hasta tarafından tam anlaşılabilmesi (Cegala ve Broz’un, 2003: 95), eğitim, dil veya demografik özelliklerden dolayı iletişimin zayıflaması (Yağbasan ve Çakar, 2006: 610-611) gibi pek çok sorunu saymak mümkündür. Bilimsel çalışmalarla ortaya konulmuş olan sorunların pek çoğu öyle ya da böyle sağık sistemi içerisinde toplumun büyük bir kısmı tarafından da deneyimlenmektedir. Toplumsal kültür içerisinde biriken bu deneyimler medya haberleri veya popüler kültür ürünleri içerisinde de sıkça yer bulmaktadır. Sağıklı yaşam bilincinin artmasıyla birlikte, tıp konusu gittikçe daha fazla gündeme gelmekte uzman doktorların konuk olduğu programlar ve başarılı doktorların başrolde olduğu diziler medyada daha çok yer almaktadır.

Bu çalışma temel olarak, kültürel bir ürünün, içerisinde üretildiği toplumsal gerçekliği temsil edebilme kabiliyetinden yola çıkmakta ve ele alınan dizilere gösterilen yoğun ilginin toplumdaki algıya ilişkin simgesel bir değer taşıdığı düşüncesinden hareket etmektedir. Bu düşünce çerçevesinde araştırmada, öncelikle televizyon dizilerinin yaygın olarak kabul görmesinin nedenleri ve sosyo-kültürel açıdan ifade ettiği değere ilişkin literatür sınırlı bir çerçevede de olsa tartışılıp, *Mucize Doktor* ve *Hekimoğlu* dizileri hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Ancak daha önce sağlık konusu üzerinde geniş bir literatürün olduğunu da vurgulamak ve toplumda sağlık iletişimi konusundaki algıda etkili olan bu çalışmaların bazılarında bahsetmek yerinde olacaktır. Bu literatür içerisinde sağlık kurumlarına ve uygulamalarına yönelik olumsuz yaklaşımlar özellikle dikkati çekmektedir. Örneğin bu çalışmaların bazılarında; sağlık bilgisinin bir erdem olmaktan çıkıp profesyonel bir biçimde örgütlenmiş ayine dönüştüğü, modern tıbbın ve doktorların yol açtığı hastalıkların arttığı (Illich, 2018), sağlıklı yaşamın bir ana akıma dönüştüğü, diyet ve yemeklere saplantılı bir dikkat gösterildiği, günümüz insanının “sağlıklı yaşam sendromundan” mustarip olduğu (Cederström ve Spicer, 2017), sağlığın bir ideoloji halini aldığı, terimin ahlâki yargılamalarda bulunmak, önyargıları aktarmak, ürünleri satmak vs. amacıyla nasıl kullanıldığı (Metzl, 2017: 12-13) ve zaman zaman bir siyaset mekanizmasına dönüştürüldüğü (Adams, 2017: 58) vurgulanmaktadır. Bu literatürün farklı bir boyutu incelendiğinde ise son dönem yapılan çalışmalarda, kurumsal iletişim, halkı bilgilendirme ve sağlık okuryazarlığı konularında bir yoğunlaşma olduğu net bir biçimde görülebilmektedir. Başka bir ifadeyle sağlık iletişimi, iletişim sahasında oldukça öne çıkan bir alt alan olmaya başlamıştır.

Günümüzde toplumun sağlıkla ilgili olay, olgu, sorun ya da gelişmeye daha duyarlı (Sütlaş, 2007: 25) olduğu, sağlık temalı programların artışından da net bir biçimde gözlemlenebilmektedir. “Medya gösterileri” nasıl ki döneminin ortak ruh halini, korkularını, kâbuslarını, arzularını yansıtıyorsa, genelde televizyon programlarını özelde de dizileri bu bağlamda değerlendirmek ve son dönemde Türk televizyonlarında sağlık programlarının sayısındaki artışı da bu yönde ele almak gerekir. Nitekim “dikizleme kültürü”ne (Niedzviecki, 2010) adanan ve bu kültürün egemen olduğu sağlık programlarındaki artış, bir yandan toplumun sağlığa verdiği

önemi gösterirken bir yandan da sağlığın iyi bir reyting aracı olduğunu kanıtlamaktadır. Illich'in (2017: 60) "modern katedral" olarak nitelendirdiği hastanede geçen dizilerin artışı da bu çerçevede düşünmek gerekmektedir.

Türk toplumunun haberlerden sonra en çok izlediği program, "Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması"na göre, "yerli diziler"dir (RTÜK, 2018: 14). Bu bilgiler ekseninde çalışma, *Hekimoğlu* ve *Mucize Doktor* isimli iki sağlık/hastane/doktor temalı diziyi ele almaktadır. Bu dizilerde yer alan iki başkarakterin de kişilerarası iletişim anlamında birtakım sorunlar yaşaması, dizilerin kurgularında anahtar rol oynamaktadır. Daha geniş kitle tarafından izlenilmek için ülkemizin kültürel yapısına uyumlu hale getirilerek çekilen bu dizilerin yine aynı nedenle sağlık alanıyla ilgili güncel sorunları da kurguya taşıdıkları görülmektedir. Nitekim söz konusu diziler, anlatılarında ilginç vakalara, aşı, kadına şiddet, taciz vb. güncel sorunlara yer vermektedirler. Böylece bu televizyon program türünün ele aldığı konuların analiz edilmesi, toplumsal gerçekliğin kristalize olmuş biçimleri üzerinden sorunların daha belirgin bir şekilde ortaya çıkarılmasını sağlayabilecektir.

Etkili bir sağlık iletişim aracı olan televizyon anlatıları da diğer anlatı türlerinde olduğu gibi öykü ve söylem olmak üzere iki bölümden oluşur. Öykünün içerisinde olaylar zinciri, karakterler ve zaman –uzam öğeleri bulunurken, söylem ise içeriğin aktarılma yoludur. Basit bir ifadeyle, öykü anlatının "ne"sidir, söylem ise "nasıl"ıdır. Anlatı kuramında olay örgüsünün mü, karakterin mi başat olduğu konularında tartışmalar yapılmakla birlikte modern sanat anlatısında ağır basan tercih, karakter üzerine yoğunlaşmaktır (Chatman, 2009). Nitekim karakterler, televizyon drama programlarının temel taşıdır ve dizilerde yer alan karakterleri izleyicinin gerçekmiş gibi kabul edip onlarla özdeşleşmesi dizinin başarısında anahtar rol oynamaktadır. Bu nedenle de analiz için seçilen iki dizinin doktor olan ana karakterleri ve bu karakterlerin diğerleriyle ilişkileri, çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. İncelenen hastane dizilerindeki başkahramanlar, toplumdaki doktor algısının karikatürize edilmiş bir prototipi olarak okunabilir. Söz konusu dizilerde Hekimoğlu ve Ali Vefa karakterleri sosyal olmayan, ama iyi doktorlar olarak sunulmaktadırlar. Bu karakterler; bilgilidirler, azimlidirler, başarılıdırlar ama yine de kişisel özellikleri nedeniyle iletişimde oldukları diğer kişilerin eleştirel bakışlarına

maruz kalmaktadırlar. Dolayısıyla sorun, mesleki olmaktan ziyade ilişki biçimlerindedir. Ayrıca otizm ve ağrı hastalığının, bu dizilerde teker teker üstesinden gelinen iletişimsel sınırlılıkların gerekçesi olarak simgesel bir anlam taşıdığını da belirtmek gerekmektedir.

Çalışmanın evrenini *Mucize Doktor* ve *Hekimoğlu* dizilerinin tüm bölümlerinin makro yapısı oluşturmaktadır. Her iki dizinin hastane işleyişi, hekim-hasta, hekim-hasta yakını ve hekim-meslektaş ilişkileri etrafında şekillenen tematik bir anlatıya sahip olması nedeniyle, analizde ana karakterler arasındaki diyaloglar temel alınmıştır. Her iki dizinin tüm bölümleri analize uygun bulgular taşımaktadır, ancak tekrara düşmemek amacıyla dizilerin ilk dört bölümü kapsama dâhil edilmiştir. Daha sonra amaçlı örneklem alma yöntemiyle, dizilerdeki karakterler arası ilişkilerin, kişilerarası iletişim açısından sorunsallaştırıldığı sahneler tespit edilmiştir. Dizilerde kullanılan replikler ve görüntüler esas alınarak seçilen örneklerde, iletişim problemlerinin vurgulandığı sahneler, yüz yüze iletişim ile ilgili literatür doğrultusunda nitel içerik analizine tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda belli kategoriler oluşturularak iletişim probleminin nereden kaynaklandığı, çözümün nasıl sağlandığı ve dizi kurgusu içerisinde soruna ilişkin ne tür tartışmaların yapıldığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Yüz yüze iletişimde beden dilinin önemi, jest, mimik ve tonlama gibi unsurların dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Ancak böyle bir analiz, dizilerde oyunculukların dikkate alınmasını ya da görsel betimleme gibi daha geniş bir yelpazede değerlendirilmesini olanaklı kılmaktadır. Diziler, Kanal D ve Fox TV’de yayınlanmış olsalar da tekrar tekrar dizileri incelemek gerektiği için internet üzerinden izlenmiş bölümlere yapılan atıflar internet erişimi olarak gösterilmiştir.

1. Televizyon Dizileri ve Toplumsal Kültür

Yeryüzünü ve sakinlerini fethederek, bilinen işgaller arasında en başarılı olanı gerçekleştiren (Bauman, 2018: 220), görsel bir haz kaynağı olarak tanımlanan, bütünüyle izleyicilerine eğlence malzemesi sunmayı amaç edinen ve gösteri çağının baş aktörü olan televizyon, yalnızca dünyaya ilişkin bilgilerimizi değil, aynı zamanda bilme yollarına ilişkin algılarımızı da yönlendiren bir araç olmuştur (Postman, 2004). Anlam üreticisi ve toplumsal bilinç yaratıcısı (Hallin, 2005: 318) olarak

nitelendirilen televizyon, yayınladığı programlar aracılığıyla geniş anlamda kültür üreten ve yayan bir araçtır (Machet ve Robillard, 1999: 1).

Thompson (2008:131-134), iletişim medyasının kullanımı tarafından yaratılan etkileşimsel durum tiplerini 'yüzyüze etkileşim', 'dolayimli etkileşim' ve 'yarı dolayimli etkileşim' olarak üç kategori altında sınıflandırmaktadır. Yüzyüze etkileşim ortak bir arada bulunma bağlamı içinde oluşur; etkileşim içerisindeki katılımcılar o anda hazırırlar ve ortak bir zaman-mekân referansını paylaşırlar. Dolayimli etkileşim mekân, zaman veya her ikisi bağlamında uzakta olan bireylere enformasyon veya sembolik içeriğin aktarılması imkânını sağlayan (kâğıt, elektrik telleri, elektromanyetik dalgaları gibi) teknik medyanın kullanımını içerir. Yüz yüze etkileşim ortak bir arada bulunma bağlamında gerçekleşirken, dolayimli etkileşim içindeki katılımcılar zamansal ve/veya farklı bağlamlarda yer alırlar. Kitle iletişim medyası tarafından tesis edilen toplumsal ilişki türlerine gönderme yapmak için kullanılan 'yarı dolayimli etkileşim', dolayimli etkileşim gibi, zaman ve/veya mekânda enformasyon ve sembolik içeriğin yaygınlaştırılmış varlığını içerir. Bu etkileşim dolayimli ve yüz yüze etkileşim biçimlerinin kişilerarası özellik ve karşılılık düzeyine sahip değildir. Ancak yarı dolayimli etkileşim yine de bir etkileşim biçimidir. Bireylerin iletişim ve sembolik değiş tokuş sürecinde birbirlerine bağlandıkları belirli bir toplumsal durum yaratmaktadır. Bu, bazı bireylerin fiziksel olarak aynı mekânı paylaşmadıkları başkalarına sembolik formlar ürettikleri yapılaşmış bir durumdur. Süreçte, başkaları, esas olarak tepki veremedikleri ancak arkadaşlık, duygu veya samimiyet bağları kurabilecekleri birilerinin ürettikleri sembolik biçimleri almaktadırlar.

“Yarı dolayimli etkileşim”in en etkili aracı konumunda da televizyon yer almaktadır. Televizyonda görünen her şeyin çerçevelenmesi ve çoğu şeylerin tekrarlanabilir olması, televizyonu bir bütün olarak kaçınılmaz biçimde “gösteri”ye (Esslin, 2001: 22), “genelleştirilmiş gösteri”ye çevirmektedir (Lefebvre, 2013: 66). Medya gösterisi, modern kültürü ve toplumu değerlendirmek ve anlamak için verimli bir alan sunmaktadır. Çünkü bu gösteriler, çağımızın belli başlı umutlarını, korkularını, hayallerini, saplantılarını ve hayata dair deneyimlerini açık bir şekilde dile getirmektedir. Kültüre dair başlıca medya gösterileri, çağın en önemli kaygılarını

özetlemektedir; neden popüler olduklarını, neden günümüz seyircisinin ilgisini çektiklerini ve hatta onlarda neden saplantı haline geldiklerini açıklamaktadır (Kellner, 2013: 69-70). Martin-Barbero'nun düşüncelerine göre (Akt. Hepp, 2015: 71), medya iletişimi ve daha özelde televizyon iletişimi sırasında bir tür “üretim ve kullanım mantığının” aktarımı süreci ile karşı karşıyayızdır. Yani bu, basitçe üretimin kapitalist mantığının, medyanın kullanım mantığını ve dolayısıyla da insanların gündelik hayatını etkilemesinden ibaret değildir. Daha karmaşık bir biçimde, çoğul olarak farklı mantıkların aktarımı söz konusudur. Burada televizyon açısından türler, ana aktarım araçları olmaktadır.

Televizyon program türleri arasında drama programları, televizyon yayıncılığının ilk yıllarından günümüze kadarki süreçte seyircilerin ilgisini çeken programların başında gelmektedir. Nitekim Williams (2003: 47-50), televizyon sayesinde insanlığın bugüne değin görülmedik ölçüde ve yoğunlukta drama gösterimlerine maruz kaldığını söylemektedir. Hatta televizyonu bu konuda “ana dramatik kurum” olarak nitelendirmektedir. Esslin de (2001: 17) televizyonun tıpkı sinema gibi özünde dramatik bir araç olduğunu ve televizyonu, dramatik eleştirinin analitik araçlarıyla değerlendirmenin onun önemini ve psikolojik, sosyal ve kültürel etkilerinin pek çok yönünün daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunabileceğini ifade eder. Gerçekten de birçok değişik formatta dramatik yapımlar, televizyon programcılığının hem en çekici unsurunu oluşturmaktadırlar hem de program çıktısının nicelik olarak çok büyük bir bölümünü kapsamaktadırlar. Dramatik televizyon programları, durum komedilerinden soap operalara, dizi ve seriyallere, televizyon dizilerine ve mini dizilere kadar çok geniş bir türsel dağılım göstermektedir (Mutlu, 1995: 129).

Esslin (2001:50), televizyon dizilerini “düzenli aralıklarla yinelenen gösteri” olarak tanımlamakta ve dizilerin ikili bir avantaja sahip olduğunu söylemektedir. Buna göre diziler, izleyici üzerinde bir aşinalık sağlamakta yani izleyiciyi zihni bir gayret sarf etmekten, her yeni bölüm üzerine kafa yormaktan kurtarmakta ve yenilik karışımı yaratmaktadır. Böylece kişinin ailesinin üyeleri kadar alışılmış hale gelen yinelenen karakterler her hafta yeni ve farklı durum ve şartlarda ortaya çıkmaktadır.

Kısacası diziler, izleyiciye bir güvende olma duygusu, bu karmaşada yolunu bulmasına imkân veren bir yapı temin etmektedir.

Bir iletişim yöntemi olarak drama, insan karakterinin aktarılmasında da oldukça etkindir (Esslin, 2001: 39). Karakterler, dramatik televizyon programlarının temel taşıdır. Wood'a göre (2013:69-73) kurmaca karakter yaratmaktan daha zor bir şey yoktur. Bir karakter hakkında, nasıl konuştuğuna, dünyayı nasıl göğüslediğine bakarak pek çok şey söylenebilir. Kurmaca karakter konusunda karaktere gönülden inananların kırılmaz önyargıları bulunmaktadır. Buna göre, onları tanımaya başlamamız gerekir. Onların basmakalıp olmaması ama belli bir derinliğe sahip olmaları gerekir. Kısacası az ya da çok bizim gibi olmalıdırlar.

Nitekim televizyon endüstrisinin genel kabul gören anlayışına göre, bir televizyon dizisinin başarısı her şeyden önce ana karakterinin izleyici tarafından sempatik, çekici, ilginç ve gerçekçi bulunmasına bağlıdır. Bir televizyon dramasının olay örgüsü, açılış sahnesinden doruk sahnesine kadar karakterlerin aksiyonları, reaksiyonları ve karşılıklı ilişkileriyle ilerler. Dolayısıyla sıradan olmayan karakterlerin geliştirilmesi, iyi ve çekici bir yapının vazgeçilmez unsurudur (Mutlu, 1995: 134). Bu bağlamda dizilerde yer alan karakterleri izleyicinin gerçekmiş gibi kabul etmesi ve onlarla özdeşleşmesi, dramatik kurgunun en önemli özelliklerinden birini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında çalışma kapsamında ele alınan *Hekimoğlu* ve *Mucize Doktor* dizisindeki karakterler, belirtilen bu özellikleri başarıyla üzerlerinde taşımakta ve toplumdaki farklı bireylerin kendileriyle özdeşleştireceği farklı nitelikteki özellikleri sunmaktadırlar. Nitekim aylarca ve yıllarca süren bu dizilerdeki karakterler, gösterildiği ülkelerde benimsenerek, ailenin bir üyesi olarak kabul edilmekte ve onun mutluluğu ya da üzüntüsü izleyicinin mutluluğuna ve üzüntüsüne dönüşebilmektedir. Ülkemizde her iki dizideki başkarakterlerin, Corona salgını sürecinde halkı sosyal mesafe ve hijyen gibi konularda bilinçlendirmek ve hastalığa karşı farkındalık oluşturmak amacıyla kamu spotlarında yer almalarının da toplum tarafından benimsenmiş olmalarından kaynaklanan güçlü etkilerine dayandığını söyleyebiliriz. Ayrıca bu karakterlerin

seyirciyle güçlü bir bağ kurması, dizileri izleyenlerin sağlık sorunlarına karşı daha duyarlı olmasını da gündeme getirmektedir³.

2. Hekimoğlu ve Mucize Doktor Dizileri ve Uyarlamaları

House dizisi 2004 yılında FOX kanalında başlamış ve 2012 yılına kadar 177 bölüm yayınlanmıştır. Dizi, Altın Küre ve Emmy gibi ödülleri almış ve dünyaca bir tanınırlığa sahip olmuştur. Örneğin 2009 yılında, dünyanın hemen her yerinden televizyon reyting verisi toplayan Eurodata TV Worldwide, altmışaltı ülkede 81,8 milyonu aşkın izleyiciyle *House*'un dünyanın en popüler televizyon yapımı olduğunu ilan etmiştir. Böylece *House*'un birbirinden çok farklı kültürlerin hemen hepsinde başarıya ulaşmış bir dizi olduğu kanıtlanmıştır (Jackman, 2010: 309). Bu ünü nedeniyle dizi uyarlanarak *Hekimoğlu* adıyla 2019 yılında Türkiye'de de yayınlanmaya başlamıştır. Dizi yayın hayatına başlamadan önce Türk basınına sık sık konu edilmiş ve bu süreçte Dr. House'u kimin canlandıracağına yönelik çok sayıda haber yapılmıştır. Bu haberlerin içeriğine bakıldığında *Mucize Doktor* dizisinin reyting başarısından dolayı doktor dizilerinin dikkati çektiği ve bu nedenle Dr. House'u canlandıracak oyuncu için seçmelere hız verildiği ifade edilmektedir⁴.

Türkiye uyarlaması 2019 Eylül ayında yayınlanmaya başlayan *Mucize Doktor* dizisinin orijinali ise *The Good Doctor* adıyla 2013 yılında Güney Kore'de yayınlanmıştır. Dünyada ilgi görmesi sonucu 2017'de Amerikan uyarlaması

³ Zira Jackman'a göre (2010: 140-142), House'un senaristleri, izleyicilerin House'ta kurgusal öğeler olarak kullanılan belirtileri gerçekte kendilerinde gördüklerinin bilincindedir. Belirli hastalıklara yakalanmış kişiler bu duruma değinilmesinden bile mutlu olabilir; hastalık pek de bilinmeyen bir şeyse, ekranda bu kadar gösterilmesinden özel bir mutluluk duyabilir. Böylesi değinmeler bilinçliliği tetikler. Hastalık daha bilindikse, o zaman hastalığın kabuğundan çıkmasına ve durumundan dış dünyaya bahsetmesine yardım eder. Örneğin nadir görülen bir hastalık olan Fabry, dizinin bir bölümünde ele alınca bu hastalığa karşı farkındalık oluşmuş ve Kanada hükümetinin hastalığı önemsemesi ve gerekli tedavinin belirlenmesi için yapılacak araştırmaları desteklemesi sağlanmıştır. Yine aynı şekilde dizinin yayınlandığı dönemlerde Ulusal Zihin Hastalıkları Birliği (NAMI) ile özel bir ilişki yürütülmüştür. Nitekim bu dizinin zihinsel hastalıklara bağlı utanç duygusunun hafiflemesi konusundaki katkısı NAMI tarafından da dile getirilmiştir. Dizi sistematik lupustan hemen hiç bahsetmese de lupus hastası yakınları toplumu bilinçlendirdiği için House'tan övgüyle söz etmişlerdir.

⁴ "Doktor dizileri dikkat çekti! Timuçin Esen, Dr. House ile geri dönüyor" (<https://www.aksam.com.tr/magazin/doktor-dizileri-dikkat-cekti-timucin-esen-drhouse-ile-geri-donuyor/haber-1010921>), Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020; "Bir doktor dizisi daha geliyor" (<https://www.turktime.com/haber/bir-doktor-dizisi-daha-geliyor/520513>), Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020.

çekilmiştir. Bu diziye de Türk basını ilgi göstermiş ve dizi hakkında çok sayıda haber yazılmıştır. Bu haberlerde genel olarak; *Mucize Doktor*'un ilk defa otizm konusunu ele almasından ve bu konudaki duyarlılığından övgüyle söz edilmekte, reyting başarısı dile getirilmekte ve aynı zamanda dizide sağlık konularında hata yapılmaması gerektiği uyarısında bulunmaktadır⁵.

Hekimoğlu dizisinde *House*'un genel kurgusu korunsa da kültürel bazı unsurlar uyarlamada dikkate alınmıştır. Örneğin, dizinin adı, hastanenin kurumsal yapısı, karakterler arası ilişki ve hastaların aile yapıları Türkiye uyarlamasında farklılık göstermektedir. Benzer değişiklikler *Mucize Doktor* için de söylenebilir. Bu dizinin uyarlaması da kültürel özellikleri dikkate alan birtakım farklılıklar içermektedir. Örneğin dizinin başlangıcında ana karakterin havaalanına gitmek için kullandığı ulaşım aracının tren, otobüs ve servis olarak değişmesi, ülkelerin taşra yaşamındaki gerçeklikler dikkate alarak belirlendiğini göstermektedir. Kültürel farklılıktan kaynaklı en belirgin değişiklik karakterler arası ilişkide kendini göstermektedir. Amerikan uyarlamasında iki karakter hastane içerisinde cinsel birliktelik yaşarken, Güney Kore ve Türk dizilerinde bu durum söz konusu değildir. Yine dizinin Türkiye uyarlamasında havaalanındaki müdahalede alkollü içecek kullanılmamaktadır. Her iki dizinin başkahramanları, Türk kültürüyle bütünleştirilmek adına orijinallerinde olmayan özellikler taşımaktadır. Bu duruma Hekimoğlu'nun tabak altlığını tutarak özel içme biçimiyle çay tiryakiliği, Ali

⁵"Türkiye'de İlk Otizm Konulu Dizi Geliyor Mucize Doktor" (<https://www.iskurnet.com/dizi/turkiye-de-ilk-otizm-konulu-dizi-geliyor-mucize-doktor-h6735.html>),Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020;"Mucize Doktor ile gündem olan hastalık: Savant Sendromu nedir?"(<https://www.saglikaktuel.com/haber/mucize-doktor-ile-gundem-olan-hastalik-savant-sendromu-nedir-67596.htm>), Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020;"Mucize Doktor'un Aksaray'daki okulda otizmliler öğrencilerin yuhalanmasını işlemesi"(<https://www.tivitrend.com/mucize-doktorun-aksaraydaki-okulda-otizmliler-ogrencilerin-yuhalanmasini-islemesi-106345i.html>), Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020;"Mucize Doktor Diriliş Ertuğrul'un rekorunu kırdı" (<https://www.yenisafak.com/hayat/mucize-doktor-dirilis-ertugrulun-rekorunu-kirdi-3508243>),Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020;"Mucize Doktor dizisini bekleyen büyük sorunlar var!"(<https://televizyongazetesi.com/mucize-doktor-dizisini-bekleyen-buyuk-sorunlar-var/1155966>), Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020;"Mucize Doktor'da 'tümör' hatası: Fragman değişti" (<https://www.gazeteduvar.com.tr/hayat/2019/11/18/mucize-doktordatumor-hatasi-fragman-degisti/>),Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020.

Vefa'nın turşusuz döner sevgisi örnek olarak verilebilir. Türk dizisindeki adlandırmalarda başkahramanlara “Hekimoğlu” ve “mucize” isimlerinin verilmesi de hem duygusal hem de kültürel bir kabullendirmeyi bize ifade etmektedir.

Analizde dizilerin Türkiye uyarlamalarının özellikle tercih edilmesinin nedeni, kültürel farklılıkların karakterler arası iletişimin biçimlenmesinde belirleyici olduğu düşüncesidir. İletişime dil açısından yaklaşan Barthes ve Peirce gibi filozoflar, kültür ve iletişimin ayrılmaz bütünlüğünü kesin dille vurgulamaktadır. Herhangi bir işaretin, işaret işlevi görebilmesi için yorumlanması gereklidir. Anlam üretimindeki asıl unsur işaret ve simgeler değil, bunların yorumunu sağlayan kültür kurumlarıdır. Yani anlam her zaman toplumsal kökenlidir (Barthes, 2003). İleride belirtileceği üzere bu dizilerde iletişimin sorunsallaştırılmasında kültürün belirleyiciliğinden yola çıkılarak toplumsal bazı çıkarımlarda bulunulacaktır. Dizilere yönelik iletişim bağlamında yapılacak olan analize geçmeden önce dizilerin genel yapısı, ortak yönleri ve farklılıkları hakkında bazı bilgileri iletişim boyutuyla ortaya koymak yararlı olacaktır.

3. Dizilerdeki Karakterler Üzerinden İletişimin Sorunsallaştırılması

Emanuel ve Emanuel (1992: 2221- 2222), hasta-doktor iletişimini; “babacıl (paternalist) iletişim modeli”, “bilgilendirici iletişim modeli”, “yorumlayıcı iletişim modeli” ve “görüşmeci iletişim modeli” olarak 4 ayrı kategoriye ayırmaktadır. Söz konusu birinci model, hastanın hekime duyduğu ihtiyacın maksimum olduğu ve hekimin hastaya çocuğuna yaklaştığı gibi yaklaşmakta olduğu modeldir. Tüketici modeli (bilgilendirici iletişim modeli) olarak da anılan ikinci model, hekimin hastaya detaylı şekilde tüm bilgileri iletmesi ve yol göstermesi, akabinde seçimin hastaya bağlı olduğu, birbirlerine duyulan ihtiyacın nispeten az olduğu bir iletişim modelidir. Yorumlayıcı iletişim modelinde ise hekim-hasta etkileşiminin amacı, hastanın durumunu ve ne istediğini aydınlatmak ile hastanın bu durumların tedavisine ilişkin gerçekleştirilecek mevcut tıbbi müdahaleleri seçmesine yardımcı olmaktır. Bilgilendirici doktor gibi, yorumlayıcı hekim hastaya durumun niteliği ve muhtemel müdahalelerin riskleri ve yararları hakkında bilgi verir. Son olarak görüşmeci-müzakereci iletişim modelinde ise hastalık derecesi ileri seviyede olan kişilerin hekimleri ile sürekli iletişim halinde oldukları ve hastalığın tedavisine ilişkin sürekli

karar aldıkları bir iletişim söz konusudur. Bu ideal modellerden her birisi farklı koşullar içerisinde işlevsel olabilir. Nitekim incelenen sağlık konulu iki dizide de bu davranış modellerinin kullanıldığı örnekler kurguda yer almış ve karakterler üzerinden farklı gerekçelerle uygulamanın sağlıklı işleyişi üzerindeki fikirler tartışılmıştır. Ancak tüm bu modellerin sağlıklı uygulanabilmeleri doğru bir iletişim becerisiyle mümkün olabilecektir. Dizilerde bu ilişki biçimleri farklı bazı sembolik nedenler sayesinde sorunlaştırılarak gereken kurgu düğümü oluşturulmuş ve çözüm en ideal yöntemlerle ortaya konulmuştur.

Her iki dizideki başkarakterin resmedilen durumunu belirleyen ana unsurun iletişim açısından bazı zaafılara sahip olmaları olduğu net bir biçimde görülmektedir. Örneğin zeki, saplantılı, huysuz ve ukala olarak resmedilen Ateş Hekimoğlu zor hastalıklara çözüm getirebilen ve riski seven bir doktor olarak sunulsa da en belirgin özelliği asosyal kişiliğidir. Dizinin başkarakteri olan Hekimoğlu, 40 yaşında, Tıp Fakültesinden arkadaşı İpek'in yönetici olduğu vakıf hastanesinde Enfeksiyon Hastalıkları ve Nefroloji Uzmanı olarak görev yapmaktadır. Beş yıl önce geçirdiği bir enfarktüs sebebiyle sağ bacağı hareket etme işlevini kaybetmiş ve bu durumdan dolayı yürümek için baston kullanmak zorunda kalmıştır. Çocukluğundan beri aile ortamında yaşadığı travmatik deneyimlerin de katkısıyla, hayata ve insanlara karşı karamsar, umutsuz, güvensiz, öfkeli bir duruş sergilemektedir. Hekimoğlu, yaşadığı acılarla başa çıkmak adına bir ağrı kesici olan "Vicodin" adlı ilaca bağımlılık geliştirmiştir. Hekimoğlu'nun en bilinen özelliği hastalarla birebir ilişki kurmadan, hastalıklara odaklanarak araştırma yapmasıdır. Bugün iletişim sahasında yapılan akademik çalışmalarda bu anlayış sıkça dillendirilmektedir.

Mucize Doktor dizisinde de benzer bir iletişim sorunu dikkati çekmektedir. Dizide otizm spektrum bozukluğu (sosyal sorun) ve savant sendromu (deha) olan Ali'nin, cerrahi asistan olma çabaları ve bu süreçte yaşadıkları anlatılmaktadır. İstisnai özellikleri üzerinde barındıran Ali'nin etrafında dönen bu dizinin gerçekçilik iddiasında olmadığı söylenebilir. Zira anlatının temel amacı, otizme karşı önyargıları hassas bir mesleki işleyiş örneğiyle tartışmaya açmak olarak ifade edilebilir. Özel yeteneklere sahip Ali, her bölümde mesleki olarak olağandışı tıbbi başarılar sergiler. Ancak dizide Ali, hastaların neye ihtiyacı olduğunu hissetmek yerine fotoğrafik

hafızasına dayanarak tespitler yapan robotik yani ruhsuz bir kişilik olarak resmedilmektedir. Çocukken abisini kaybederek büyük bir travma yaşayan Ali Vefa'nın hayatı, ailesi tarafından da istenmeyen evlat olunca tam alt üst olacakken, Adil Hoca tarafından koruma altına alınmasıyla değişmiştir. Ali Vefa, tüm önyargılara rağmen Tıp Fakültesi'ni bitirmiş ve hamisi Adil Hoca'nın başhekim olduğu Hayat Hastanesi'nde cerrahi asistan olmuştur. Ali Vefa da Hekimoğlu gibi birtakım iletişimsel sorunlarla uğraşmaktadır ve Ali'nin bu sorunları otizmden kaynaklanmaktadır. Göz teması kurmaması, başkalarıyla fiziksel temastan rahatsızlık duyması iletişim eksikliğinin örnekleri olarak verilebilir. Düşüncelerini tekrarlaması, hoşlanmadığı şeyleri tekrar tekrar söylemesi, kalabalık ve sesten rahatsızlık duyması, zamanını ince detaylara kadar ayarlaması, rahatlamak için oyuncak neştere dokunması sosyal ilişkilerinde sınırlayıcı bir etki yaratmaktadır.

Tablo 1'de de belirtildiği gibi her iki dizide de iletişimsel sorunlarla kurgular geliştirilmekte ancak tıbbi başarılarla bu sorunlar bir şekilde geri plana atılıp başarı hikâyesi tamamlanmaktadır. Genel anlamda hastane dizilerinde tıbbi sorunlar alt edilebilirken, iletişimsel sorunların çözülememesi ve zaman zaman olumlanması toplumsal algının benzeri şekilde dizinin yapısına sindiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Ancak bu yorumu daha net yapabilmek için dizilerdeki örnek olayların daha derinlemesine iletişim boyutuyla analiz edilmesi gerekmektedir. Toplumda doktor algısı iletişimdeki zorluklar nedeniyle kuşku ve eleştiri, başarılı tedaviyle karşılaşıldığı takdirde de hayranlık biçiminde gerçekleşmektedir. Tek bir fark vardır; o da gerçek hayatta her zaman başarılı bir tedavi sonucu elde edilememesidir. Bu durumlarda da var olan iletişimsel sorunlar hayal kırıklığından kaynaklanan öfkeyi daha da artırmaya hizmet etmektedir.

Tablo 1. Dizi Baş Karakterlerinin Sorunsallaştırılması

Anti kahraman	Mucize Doktor	Hekimoğlu
Belirgin Özellik	Zihinsel Rahatsızlık (savant sendromu)	Fiziksel Rahatsızlık (Sağ bacağında hareket kısıtlılığı ve ağrı)
Kişilik Özelliği	Sosyal İlişkilerde Zayıflık (Bekâr Yalnız)	İnsan İlişkilerinde Zayıflık (Bekâr Yalnız)
Mesleki özellik	Fotoğrafik hafıza nedeniyle mesleğinde üstün başarı	Analitik zekâsı güçlü teşhis koymada üstün yeteneğe sahip

Çevre Algısı	Mesleki Yönden Hayranlık, kişilik özellikleri nedeniyle kuşku	Mesleki Yönden hayranlık, kişilik özellikleri nedeniyle kuşku
Kurgusal Yapı içindeki yeri	Tıbbi bir sorunun, genel olarak iletişimsel sorunlardan kaynaklanan ek düğümlerle yükselmesi, ancak anti kahramanın tıbbi tedavideki başarısıyla iletişimsel sorunun arka plana itilmesi ya da gözardı edilmesi.	Tıbbi bir sorunun, genel olarak iletişimsel sorunlardan kaynaklanan ek düğümlerle yükselmesi, ancak anti kahramanın tıbbi tedavideki başarısıyla iletişimsel sorunun arka plana itilmesi ya da gözardı edilmesi.

Ayrıca gündelik özel yaşamlarında yaşadıkları, geçmiş deneyimleri, büyüdükleri çevresel ortam gibi unsurlar hekimlerin hasta ve çevresiyle ilişkilerini etkileyen unsurlar olarak bu iki dizide anlatıya dâhil edilmektedir. Dizilerden yola çıkarak toplumsal algıdaki çelişkili bir durumu ortaya koymak mümkün görünmektedir. Doktordan hastanın tedavisi sırasında kendi özel yaşamını bir kenara bırakarak profesyonel şekilde işine odaklanması beklenmektedir. Anne, eş, evlat, olarak yaşamış olduğu sorunlarını göz ardı etmeyi başaramadığında zayıf olarak nitelenmektedir. Ancak bir ölüm haberi verirken aynı profesyonelliği göstermesi durumunda hastanın o anki duygusunu anlayıp paylaşmaması eleştirilir. Haftada sayısız ölüm vakasıyla karşılaşan bir doktorun her hasta yakınıyla aynı duygu ekseninde buluşup acısını paylaşması önceki durumun aksine çelişkili bir yaklaşımı göstermektedir.

Hekim-hasta ilişkisine dâhil olan birçok farklı değişken bulunmaktadır. Bu bağlamda hekim hasta ilişkisinin sosyo-kültürel aşamalarını Bloom (1963), birbirine bağlı olarak geliştirdiği 3 farklı aşamada incelemiştir. Bloom'a göre hekim-hasta iletişimi, dar anlamda hekim ve hastanın aralarındaki temel iletişim düzeyi ile başlar, ardından hekimin tıp biliminin objektif uygulamasını sunması ile son bulur. Bloom'un geliştirdiği bir diğer modele göre ise, profesyoneller arası olan iletişim, yani hasta ile ilgili alınacak kararlarda hekimlerin birbirleri arasındaki iletişim süreci de (konsültasyon vb.) bir önceki modele dâhil olmaktadır ve son olarak tüm iki aşamayı da kapsayan, bütün bu modellerin içine tüm hastanın yakınları (ailesi) ve sosyokültürel değişkenlerin dahil edilmesi sonucunda, hekim-hasta iletişimi farklı bir boyutta değerlendirilmeye hazır hale gelmektedir. Tüm bu modeller; iletişim boyutuyla hekim-hasta ilişkisini farklı biçimlerde ele almış, etkin bir hekim-hasta iletişimini ortaya koymaya çalışmıştır. Çalışmada ele alınan dizilerde, bu

modellerden her birisinin işleyişinin örnekleriyle karşılaşmak mümkündür. Her iki dizide de bu işleyişin önüne bazı engeller çıksa da, sağduyu galip gelmekte ve tedavi süreci başarılı bir şekilde sonuçlanmaktadır.

4. İyi Hekimlik Kötü İletişim Sorununu Çözer mi?

Bu iki dizi genel olarak değerlendirildiğinde “iyi hekimlik kötü bir iletişimi telafi eder mi? sorusunun sorulması önem taşımaktadır. Çünkü kötü iletişim örnekleriyle dizinin kurgusal dünyasında sıkça karşılaşılmaktadır. Bu örnekler dizinin kurmacasındaki asıl çatışma noktasını oluşturmaktadır. Her bölümde gizemli ve zor bir sağlık sorunuyla iç içe geçmiş olarak görülen bu durum başarılı tedaviyle üstesinden gelinmektedir. Dizilerin genel yaklaşımı, iletişimdeki negatif örnekleri savunmaktan çok bu sorunlara karşı anlayış talebidir. Söz konusu dizilerde, doktorların özel durumlarından kaynaklanan sorunların, olabildiğince hassas bir yaklaşımla zaman zaman da sempatiyle ele alındığı görülmektedir.

İlk bölümler, dizilerin devamında mütemadiyen görülecek olan sorunun ortaya çıkması ve çözümü şeklinde ilerleyen yapısının izleyiciye net olarak sunulduğu bölümlerdir. İlerleyen bölümlerde zaman zaman farklı unsurlar diziyeye dâhil olsa da genel yapıda büyük değişiklikler görülmez. Bu iki hastane dizisinin aslında sağlık iletişimi alanında değerlendirilmesini gerektiren kurulumu, dizilerin hemen başlangıcında sunulmaktadır. Örneğin *Mucize Doktor* dizisinin ilk bölümünde (Pirhasan ve Çiçek, *Mucize Doktor*, Fox, 1. Bölüm, 12. 09.2019) hastaneye kabul edilmesi için Ali Vefa’yla ilgili yapılan ve tamamen onun iletişim eksikliği üzerinden yürüyen toplantı konuşmaları yine Ali Vefa’nın başarılı bir müdahalesiyle eş zamanlı olarak sunulmaktadır. Yönetim kurulunda Ali’nin hamiliğini yapan Başhekim Adil Hoca cerrahi yeteneğinden emin olduğunu ve hastaneye alınması gerektiğini savunurken, cerrahi bölüm başkanı Dr. Ferman’ın itirazı, “*Tamam anladık cerrahi yeterliliği ispatlı, peki hasta ve hasta yakınlarıyla olan iletişimi ne olacak?*” şeklinde tamamen iletişim eksikliğiyle gerekçelendirilmektedir. Adil Hoca ise kararlılıkla “*Sosyal anlamda bizimle aynı becerileri aynı değil tabi... Evet, iletişim konusunda ortalamanın altında, daha içe kapanık gündelik konuşmaları takip etmekte zorlanıyor ama biraz özenle hepsini öğrenebilir değil mi?*” şeklinde karşılık verir. Hastane sahibi ise, “*Bizim özen*

göstermemiz gereken şey hastaların sağlığı, doktorlar değil” diyerek önceliğini ortaya koymaktadır.

Ferman Hoca mesleğe odaklanmış başarılı birisidir. Tamamen Ali Vefa'nın cerrahiye uygun olmadığını düşünerek Ali'yi istememektedir. Yönetim kurulu ise hastanenin imajını düşünerek ve rasyonel bazı gerekçelerle Adil Hoca'nın isteğine karşı çıkar. Yönetici, *“Otuzmlı doktor büyük risk ben almam o riski”* diyerek niyetini belli etmektedir. Adil Hoca, sosyal sorumluluk gereği otizmlilere anlayış ister. Ferman Hoca ise *“Çocuk iki kelimeyi bir araya getiremiyor, biz ameliyathanede zamanla yarışıyoruz”* ve *“Bir cerrah iletişim kurabilmeli, bilgi tek başına yetmez. Sempati ve empati de gereklidir”* gibi ifadeler kullanmaktadır. Ona göre Ali Vefa *“İyi çocuktur. Akıllıdır. Ama buraya ait değil”*dir (Pirhasan ve Çiçek, Mucize Doktor, Fox, 1. Bölüm, 12. 09.2019).

Ancak tamamen bu tartışmaların dışında bir nedenle sosyal medya etkisi diyeceğimiz bir nedenle yine hastane imajının olumlu yönde artacağı düşüncesi ile görüş değiştirirler. Çünkü Dr. Ali'nin havaalanında yaptığı mucizevi başarılı müdahale kameraya alınmış ve sosyal medyada yayılmıştır. Kurumun toplumun algısına verdiği önem, birey olarak doktorun kendine verdiği önem değildir. Bu nedenle Ali, belli bir süre test edilmek üzere göreve alınmıştır (Pirhasan ve Çiçek, Mucize Doktor, Fox, 1. Bölüm, 12. 09.2019).

Kurumiçi halkla ilişkilerde genel olarak yöneticinin olumsuz tutumu iletişim engellerinden birisi olarak görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalarda, çalışanlara farklı nedenlerle baskı uygulanmasının, özellikle sağlık gibi hassas bir alanda çalışanlar için olumsuz sonuçlar doğuracağı belirtilir (Kazancı, 1980: 133). Örneğin yöneticilerin aldıkları kararı çalışanların itirazsız kabul etmelerini beklemeleri, çalışan üzerinde korku ya da aktif direnme gibi olumsuz tepkiler doğuracaktır. Ayrıca ahlâk dersi verme ya da tehditvari konuşmalar da kendini savunma veya rest çekme gibi tepkilere neden olabilecektir (Tutar ve Yılmaz, 2012). Dizilerde de sıkça yöneticilerin sert ve tehditvari şekilde bazı taleplerde bulunduğu örnekler yer alsa da bu durum genelde dizi kahramanlarının direnmeleriyle ve yöneticilerin geri adım atmasıyla son bulmaktadır.

Hekimoğlu da benzer şekilde yöneticiyle karşı karşıya gelmektedir. Her ne kadar sorun kendisinin farklı bir iş anlayışına sahip olmasından kaynaklanıyor olsa da gözden çıkarılamayacak kadar başarılı bir doktor olması, onun görevini sürdürmesini sağlamaktadır. Yine de hastane yöneticisi bir konuşmada Hekimoğlu’nu uyumsuz davranışlarından vazgeçirmeye çalışırken tehditvari bir tavırla: *“Hastaneye para kazandıracak her şeyi reddediyorsun. Sözleşmende olmasına rağmen konsültasyona girmiyorsun poliklinik yapmıyorsun”* diyerek poliklinikte hasta bakmaya zorlar. *“Seni hala kovmuyorsam bunun tek bir sebebi var. O da isminin bu hastane için değerli olması. Ben sadece işini yapmanı istiyorum. Poliklinik işinin bir parçası. Bana hayır demek gibi bir hata yapma.”* Hekimoğlu bu tehdide yöneticinin beklentisine ters şekilde meydan okurcasına alaycı yanıt verir. *“Bir baba düşünür ne demiş biliyor musun? Hatasız kul olmaz hatamla sev beni”*. Ancak hastane yöneticisinin her şeye rağmen Hekimoğlu’na anlayışlı davranması, bu diyalogun arkasından Hekimoğlu’nun gidişini izlerken sevgiyle gülümsemesi yoluyla seyirciye gösterilmektedir (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 1. Bölüm, 17.12.2019).

Hekimoğlu’nun daha ilk bölümünde tıbbi olaylar temelinde ilerleyen kurgusunda, asıl sorunun sağlık alanındaki iletişimsel boyut olduğu ortaya konmaktadır. Hekimoğlu üç asistanıyla birlikte bir vaka üzerinde tartışmaktadır. Hekimoğlu röntgen filmi önünde toplanmış ekibindeki doktorlardan hastalığa ilişkin görüş bildirmelerini istemektedir. Asistanlardan Mehmet Ali, *“Hocam teşhis koymadan önce hastayla görüşmemiz gerekmez mi”* şeklinde bir itiraz da bulunur. Hekimoğlu ise *“Niye? Hasta doktor mu?”* diye sorar. Asistan, *“Hayır, ama işimize yarayacak bir bilgi verebilir”* diyerek görüşünü savunur. Hekimoğlu bunun üzerine, *“Herkes yalan söyler”* diyerek hastalara güvenmediğini ortaya koyar. Diğer asistan yeni gelen ve bu itirazda bulunan asistana, *“Sen yeni geldiğin için bilmiyorsun. Hoca hastalarla uğraşmaktan pek hoşlanmaz”* diye açıklama yapar. Asistan, *“Nasıl yani hastalarla uğraşmak için doktor olmadık mı biz?”* itirazına Hekimoğlu’nun verdiği cevap, dizinin gerilim noktasını ortaya koyan iki farklı tıbbi anlayıştan birisini net bir şekilde ifade etmektedir. Bu tartışma teknolojik gelişmelerin tıpta insani boyutu yok ettiği yönündedir. Hekimoğlu, *“Hayır hastalıklarla uğraşmak için doktor olduk biz. Hastalarla uğraşmak doktorları mutsuz eder”* derken asistanın, *“Yani tıp biliminden*

insan faktörünü çıkartalım mı hocam” sorusuna karşılık ise Hekimoğlu, teknolojik gelişimin hastalıklarla mücadelede subjektif unsurları ortadan kaldırdığına inanan yaklaşımı sergiler ancak bunu yine de duygusal nedenlerle savunduğunu belli eder ve *“Hastalarla konuşmazsak bize yalan söyleyemezler. Biz de onlara yalan söyleyemeyiz. İnsanlık, minsanlık abartıyorsunuz bu işleri”* diyerek yine tıbbi tartışmaya geri döner (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 1. Bölüm, 17.12.2019). Bu aynı zamanda duygusal rasyonel olmayan bir nedenden dolayı hastalara karşı mesafeli olduğunu ortaya koyan bir açıklamadır. Bu tartışmanın bir ayağında Stanley Joel’in teknolojinin egemenliği ve tıp kitabında savunduğu yaklaşım yer almaktadır. Joel’e göre (Akt. Postman, 2009: 96-97) teknolojinin egemenliği, hastasının başından geçenlerle ve duygularıyla ilgilenmekten ziyade hastalarıyla daha uzak bir ilişki kuran, hastasından çok hastanın vücudunda çıkan seslerle ilgilenen, objektif doktorların ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Bu yaklaşımın sonucu olarak tıp hastayla değil hastalıkla meşguldür ve hastalara değil de makinelere güvenebiliriz.

Reiser’e göre (Akt. Postman, 2009: 98) ise hekimler, neler olduğunun farkına varmadan, son iki yüzyılda subjektif delillerle (hastaların sözleriyle) bağlarını tedrici olarak kopardılar ve bunun yerine kendilerini teknolojik delillere (makinelere dediklerine) adadılar. Böylece hastalık hakkındaki tarafgir bir yaklaşımı bir diğeriyle değiştirmiş oldular. Büyük oranda teknoloji kullanmak suretiyle hastalarını makinelerin ve uzmanların gözüyle görmeye başladılar. Ayrıca teşhis süreci üzerindeki kontrollerini de yitirdiler. Bu durum hekimlerin hastalarına ve kendi kararlarına yabancılaşmasına yol açtı.

Hekimoğlu’nun asistanla konuşmaları sırasında söylemiş olduğu sözler, aslında yukarıdaki kadim tartışmanın bir tarafına ait olan düşüncelerin cisimleşmiş ifadeleridir. Hekimoğlu’nun hastalara karşı koyduğu mesafeyi pek çok diyalogda işitmek mümkündür. Asistan *“Hastayı muayene etmeyecek misin?”* dediğinde Hekimoğlu, *“Vakanın onda dokuzunda hastayı muayene etmeye gerek yoktur”* cevabını verir. Hekimoğlu hastanın iyileşip iyileşmemesi ile değil, direkt hastalıkla uğraşır. Bu nedenle O, *“Vakayı çözdüm işim bitti”* diyerek kendi konumunu ortaya koymaktadır. Yine bir başka konuşmada *“Hastalarla görüşmemenin bir başka iyi yanı da neye benzediğini bilmezlerse sana bağırılmazlar”* diyerek kendi davranışını

savunur. Hatta teşhis konulamayan ağır hasta gencin annesi “*Oğlumuz ölüyor senin umurunda değil, bizim içimiz kan ağlıyor, sense hiç bir şey yapmıyorsun*” dediğinde “*İçinizi boşaltmanız lazım. Anlıyorum*” şeklinde alaylı bir cevap verir. Anne “*Dalga geçme. Bir kere bile muayene etmedin*” diyerek Hekimoğlu’nu suçlar (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 2. Bölüm, 24.12.2019).

Hekimin hastayı görmesinin, onunla konuşup onu bizzat muayene etmesinin, her şeyden önce doktora karşı güven inşa etmede önem taşıdığı görülmektedir. Mesele sadece hastalığın teşhisini koyup onu tedavi etmek değil, onunla insani bir ilişki içerisinde bulunmaktır. Aslında burada Hekimoğlu’nun çelişkili bir tutumu vardır. Hekimoğlu teknolojiye dayanarak teşhis koymakta ama iletişim teknolojisine de direnç göstermektedir. Akıllı telefon kullanmamakta, e-maillere bakmamaktadır. Buradan anlaşıldığı kadarıyla insanlarla olan iletişimde sorun söz konusudur. Teknoloji ile bir sorunu gözükmemektedir.

Yukarıda değinildiği gibi hastayla doktoru arasına giren bir aracın hekimliği değişikliğe uğratacağı ve harici bulguların dikkatli bir şekilde incelenmesinin bir anlamının kalmayacağı iddia edilmektedir. Doktorlar hastaları tetkik etme yeteneklerini kaybedecek ve kendi deneyimlerinden ziyade makinelere bel bağlayacaklardır. Elbette her iki yaklaşımın da savunulacak ve eleştirilecek yönleri dikkate alındığında bu tartışmanın süreceği açıktır. Her ne kadar analiz edilen diziler, ana karakterleri ile bir yönü temsil eder görünseler ve başarılı bir tedavi ardından kazanmış olsalar da diziler kurgularıyla bir orta yol olması gerektiği yönünde izleyicide kanaat uyandırmayı amaçlamaktadırlar. Hekimoğlu’nun gizlice pencere arkasından hastaların tedavi sonrası mutluluklarına tanık olma çabası bu insani yönü olumlamakta ama doktorları anlama yönünde de bir çağırışı ortaya koymaktadır.

5. Tedavinin Bir Parçası Olarak İletişim

İletişim iki kişi arasında, her birinin diğer kişinin durumunun ve değerlerinin farkında olarak anlamları paylaşması ve tanımlaması ile gerçekleşmektedir (Doğan ve Doğan, 1993). Hasta-doktor ilişkisinde bu durum daha zorlu bir süreçtir. Örneğin hasta bulunduğu durum gereği kendini tehdit altında hissedebilir, hastalıkla ilgili kafasında sayısız soru taşıyabilir ve bunun sonucu hem hasta hem de hasta yakını

kaygı içinde olabilir. Bu durumda hastanın tedavisinden sorumlu olan doktora, iletişime uygun çevrenin oluşturulması ve hasta/hasta yakını ile etkili iletişimin kurulmasında önemli sorumluluklar düşmektedir (Uyer, 2000: 90). Bir doktorun, hastanın ve hasta yakınının kaygısını gidermek için yapacağı herhangi bir girişim onların gelecekle ilgili beklentisini artırıp hayal kırıklığına sebep olabilir. Ya da onlara endişe yaratacak bir bilgi vermek, o kişilerin tedavi motivasyonunu düşürebilir. Bu belki de hasta sayısı kadar farklı durumlar yaratabilir ve sonuçta farklı bir iletişim yöntemi gerektirebilir. Tek bir doğru davranışın ortaya konamayacağı bu gibi karmaşık durumlar, dizilerde sıkça tartışma konusu yapılmaktadır.

İncelenen dizilerde zaman zaman iletişimsel sorunların karikatürize edilerek ön plana çıkartıldığı görülmektedir. Örneğin Dr. Ali Vefa kinayenin anlamını bilmemektedir. Tıp fakültesini kazanacak eğitimi almış birisinin bunu en azından Türkçe derslerinde duymamış olması zor görünmekle birlikte burada anlatılmak istenen kinayenin anlamından ziyade kinaye yapıldığını anlamamış olmasıdır. Bu da ciddi bir iletişimsel soruna işaret etmektedir. Yapılan espri, kinaye, bakış, mimik ya da tonlama farkı kişilerarası iletişimde anlamın oluşmasında önemli ölçüde etkilidir (Devito ve Kathleen, 2002: 95-97). Bu nedenle bu özellikler, asgari iletişim becerisinde aranacak özelliklerin başında gelmektedir.

Hekimlerin benzer davranışları anlamaması veya bu davranışlardan birisini sergilediklerinde hastaların bunu anlamamış olmaları ya da yanlış değerlendirmeleri tedavide büyük problemlere yol açabilir. Böyle bir sorunun var olma ihtimali dizilerde somutlaştırılarak işlenmektedir. Elbette sorun sadece kinaye değildir. Kültürel birikim ve farklılıklar da iletişim engelidir. Örneğin hasta yakınının ya da hastanın anlayacağı dille durumun izah edilmesi önemlidir. Doktorların sıkça gayri ihtiyari tıbbi jargon kullanmaları, bunun da karşı taraf karşısında mesleki bilgiye dayalı bir otoriteyi pekiştirme işlevi taşıdığı söylem kuramcılarınca dile getirilmektedir. Hekim-hasta arasındaki söylem, doktorların iktidarlarını suiistimal etmeleri dâhil olmak üzere çeşitli nedenlerle eleştirilmektedir. Nitekim doktorların dil kullanımlarının, hastaların yardımcı olma söylemiyle niyetini ve eylemlerinin gerçek doğasını maskeleyip gizlediği dile getirilmektedir (Van Dijk, 2005: 340).

Bu şekilde algılanan bir iletişim daha çok tek taraflı olacak ve tedavinin çözümünde hekime güven konusunda pozitif etkisi olsa da sorunun doğru aktarılmasında eksiklik yaratacaktır. Elbette her tıbbi durumun tam olarak hasta ya da yakını tarafından anlaşılabilmesi mümkün değildir. Böyle bir durumda samimi bir izah yolu bulup durumu anlaşılabilir kılma çabası doktora düşecektir. Dizide çokça bu çabanın örneklerine yer verilmiştir. Örneğin bir hasta yakını durumu anlayamadığını dile getirerek *“Buna razı olmamızı istiyorsunuz ama ne dediğinizi bile anlamıyoruz”* demektedir. Doktor samimi olarak durumu hasta yakınına şu şekilde özetler: *“Size olabilecek en basit şekilde anlatmaya çalışırım ama bu tedaviyi anlayıp ona göre karar vermeniz fikri bile çılgınlık. Bilmeniz gereken şu. Tehlikeli. Onu öldürebilir. Âmâ yapmalısınız”*. Burada hastaya durumu ifade etmenin yanında onu da anlayabilmenin önemi de söz konusudur (Pirhasan ve Çiçek, Mucize Doktor, Fox, 3. Bölüm, 26. 09.2019).

Tıbbi jargon karmaşık ve zordur. Farklı mesleğe sahip ya da kültürel birikime sahip bir hasta ya da yakınının her izahatı anlaması zor görünmektedir. Burada iş büyük ölçüde doktorlara düşmektedir. Doktor karşı tarafın anlayabileceği bir şekilde olayı aktarma becerisine sahip olmalıdır. Bunu yaparken karşıdakinin duygu durumunu da incelikle hesaplamalıdır. Aslında burada anlamaktan ziyade hekime güven sorunu devreye girmektedir. Dizide bu açıdan iki zıt uçlarda hasta-doktor iletişimi örneklenerek tartışılmıştır. Ferman Hoca'nın iki asistanı bu iki zıt kutbun örnek davranış biçimiyle sunulmaktadır. İlk asistan, bebeği ameliyata alınacak hasta yakınına doğrudan hastanın yaşama şansının yüzde yirmi olduğunu söyleyerek umutsuz bir durum sergilemektedir. Bu hasta yakınında yıkım yaratmıştır. Hasta yakınının duygu durumu dikkate alınmaksızın katı şekilde verilen bilgiye karşın kadın asistan, hasta yakınının durumundan fazla etkilenecek hasta yakınına gereksiz bir ümit vermekte ve çocuğu kurtaracağına dair söz vermektedir.

Ümit vermek duygusal bir etkileşimin sonucudur. İnsani bir durumdur. Negatif sonuçları olsa da bazen asistan doktorlar arasında geçen şu diyalogda gerekçelendirildiği gibi kaçınılmaz bir itki ile hekimi bu davranışa zorlar:

“Ona gerçeği söylemeliydin tahminin tutması küçük bir ihtimal...”

-Haksızsa ölen kadına birkaç gün yetecek kadar ümit verdim demektir.

-Boş yere ümitlenecek.

-Başka türden bir ümit verme mümkün olsaydı verirdim.” (Pirhasan ve Çiçek, Mucize Doktor, Fox, 1. Bölüm, 12. 09.2019).

Başka bir diyalogda da “Böyle sözler vermemen gerek” diyen arkadaşına “Kadına neye duymaya ihtiyacı varsa onu söyledim” demektedir. Ancak Ferman Hoca bu gereksiz ümit vermeyi cezalandırarak kadın asistanı ameliyata almaz. Ferman Hoca “Bir daha ameliyathanede kendini kaybedersen, bir daha benden şüphe edersen, bir daha hastayla mesafeni koruyamazsan....” şeklindeki sözleriyle bu cezayı gerekçelendirmektedir (Pirhasan ve Çiçek, Mucize Doktor, Fox, 1. Bölüm, 12. 09.2019).

Bunun tam tersi davranış da Dr. Ali Vefa tarafından sergilenmektedir. Dr Ali Vefa hastanın yanındayken teşhisi aniden “Sende ur var. Kötü huylu büyük bir tane” şeklinde ifade eder. Hastanın “Kötü huylu mu?” sorusuna tereddüt etmeden “Evet” der. Yine hastanın “Yani beni öldürüyor öyle mi” ? sorusuna karşılık duygusuz bir yüz ifadesiyle “Evet” cevabını verir. Ferman Hoca dışarıda Dr. Ali Vefa’ya “O kadar açık sözlü olmaya gerek yok” dediğinde Ali Vefa “Neden? Acil müdahale olmazsa ölür” demektedir. Ferman Hoca, en adil, normatif ve sağlıklı davranış biçimini öğreten doktor rolündedir ve “Onu korkutman buna yardımcı olmaz” şeklinde ders verir nitelikte Ali Vefa’yı uyarır (Pirhasan ve Çiçek, Mucize Doktor, Fox, 2. Bölüm, 19. 09.2019).

Görüleceği üzere bu diyaloglarda konu hastalık değil, hastayla iletişim kurma biçimi üzerinedir. Hekim-hasta ilişkisine yönelik yapılan akademik çalışmaların temel aldığı yaklaşımlardan birisi de Szasz ve Hollander’in öne sürdüğü modeldir. Hekim-hasta ilişkisi modeline göre; etkinlik-edilgenliğe dayalı, yönlendiren-işbirliğine dayalı ve karşılıklı katılıma dayalı üç tür iletişim söz konusudur (Akt. Bloom, 1963: 40-41). Günümüzde hâlâ her üç tarz iletişim biçiminin de geçerli olduğu söylenebilir. Ancak ilk başta sayılan hekimin etkin olduğu iletişim biçimi daha çok eğitim düzeyi düşük hastalar söz konusu olduğunda gerçekleşmektedir. Ele alınan dizilerin bir metropoldeki özel hastanede geçmesi, hastalarla ilişki biçiminde daha çok ikinci ve üçüncü tür iletişim örneklerinin görülmesine neden olmaktadır. Her ne kadar doktor, hasta ve hasta yakınına duygusallıktan ya da farklı bir nedenden

kaynaklanan yönlendirme girişiminde bulunsa da karşılıklı bir müzakere kaçınılmaz şekilde kurguda yer bulmaktadır.

6. Hekimlik Sorumluluğunun Ağırlığıyla Baş Etme Yolu Olarak Bazı İletişim Pratikleri

Mizah ve yapılan işi hafifletirecek diyaloglar meslektaşlar arasında hekimliğin yüklemiş olduğu ağır yükü baş etme yolları olarak değerlendirilebilir. Hastaların veya hekimlerin bazen düştüğü komik durumların paylaşılması, birbirine takılmalar dizilerde sıkça işlenen konulardır. *Hekimoğlu* dizisinde hastanın gündelik yaşamının bir dedektif gibi incelenmesi de buna bir örnek olarak verilebilir. Yedikleri, kullandığı temizlik maddeleri, evcil hayvan vb. hastalık hakkında bir ipucu kaynağı olabilir düşüncesinden yola çıkılarak izinli ya da izinsiz hastanın yaşam alanına girip delil toplama, diziyeye hem gerilim ve gizem katmak için kullanılmakta hem de yaşam tarzının hastalarla/hastalıkla ilişkisini vurgulamak amacıyla yapılmaktadır (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 2. Bölüm, 24.12.2019).

Hekimoğlu suçluyu arayan bir dedektif olarak kendini konumlandırmaktadır. Bu alegori sayesinde dizide, tıpkı bir polisiye filmdeki gibi mağdur-suçlu, hasta-hastalığa yol açan unsur ilişkisi kurulmaktadır. Bu durum, doktorun bunaltıcı hasta tedavi süreciyle baş etme yollarından birisi olarak bazı çıkış yolları aramasıyla ilişkilendirilebilir. Tedavi başarısının getirdiği duygusal tatmin ve toplumdaki itibar doktor için önemlidir ancak rutin hep bu şekilde işlemez. Tedavi edilemeyen, kaybedilen hastalar, hastalıklar, irite edici pek çok pratiklerle baş etmek için sağlık çalışanlarının bir şekilde rahatlatıcı pratikleri olabilmektedir. Nitekim dizide bir hastanın ebeveyninin biyolojik anne baba olup olmadığına dair bahis (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 2. Bölüm, 24.12.2019), küçük kutlamalar, Hekimoğlu'na demans hastası yaşlı kadının aşk mektubu yazması üzerinden yürütülen takılmalar (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 4. Bölüm, 21.01.2020) ve dedektiflik oyunu gibi durumlar gündelik rutinle baş etme yollarına gönderme yapmaktadır.

Hekimoğlu'nun pembe dizi merakını da bu bağlamda ele almak doğru olacaktır. Hep aynı sahneden ibaretmiş gibi görünen, abartılı ve karikatürize oyunculukların sergilendiği bir diziyi, gerçek yaşamdaki sosyal ilişkilerin bir

parodisi olarak görmek mümkündür. Ancak Hekimoğlu oldukça ciddi biçimde her fırsatta diziyi izlemeye çalışır. Hiç kimse diziyeye olan ilgisini anlayamaz, Hekimoğlu da bunu izah etmez ama en büyük hedefi odasına bir televizyon alıp gündüz kuşağındaki dizisini rahatça seyredabilmektir. Bazen yöneticinin odasında, hatta bazen bir hastanın odasında gizlice dizisini izler. Çünkü Hekimoğlu, diziyi katlanamadığı gerçek yaşamdaki ilişkiler dünyasından bir süreliğine kurtaran bir araç olarak görmektedir.

Bazen işi katlanılır kılma girişimleri özellikle *Hekimoğlu* dizisinde ileri boyutlara taşınmaktadır. Hekimoğlu hastalara alaycı ve acımasız davranmaktadır. Turuncu rengiyle gelen bir hastaya doğrudan eşi tarafından aldatıldığını söylemektedir (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 4. Bölüm, 15.01.2019). Bir hastasına “*Doktora güvenmiyorsan gelme*” demektedir (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 3. Bölüm, 17.12.2019). Hıçkırık sorunu olan hastayla dalga geçip kendisine tokat atmasını istemektedir (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 4. Bölüm, 21.01.2019). Zaten hastayla yüz yüze gelmek istemeyen Hekimoğlu, buna mecbur kaldığında acımasızlaşmaktadır. Bu davranışı bağlı olduğu kurumu riske atacak boyuttadır. Zira hastalar, yönetime sıkça Hekimoğlu’nun kendilerine karşı olan tavırlarından dolayı şikâyette bulunmaktadır. Dizide Hekimoğlu’nun söylediklerinin yanlışlığı değil, gerçeği kendisine sunulmuş olan doktor rolüne uygun olmayan biçimde sunması sorunsallaştırılmaktadır. Doktor toplumsal beklentiler çerçevesinde hareket etmediği her durumda sorunla karşılaşmaktadır. Burada hastanın haksız, doktorun haklı olması değil, ilişki biçimi sorundur.

Hastalarla bu “sorunlu” iletişim/iletişimsizlik biçimi, *House* dizisinde *Hekimoğlu*’ndan daha yoğun bir biçimde anlatının merkezinde yer almıştır. Nitekim Jackman bu konu üzerinde (2010: XX), “House’un bir fil gibi, doktor-hasta ilişkisi alışkanlıklarını ezmesini izledik; sadece doktor-hasta ilişkisini değil, herhangi bir insan ilişkisini” yorumunu yapar. O’na göre; House insanları sevmez, hastaları sevmeyen bir doktordur. Bacağı sakat, ilişki kurmaktan kaçınma bağımlısıdır. Yapbozu çözümlenmek ve insanları duygularını ezmek, yalan söylemek, çalmak ve hile yapmak pahasına da olsa cevabı bulmak, maliyeti ne olursa olsun, gerçeğe ulaşmak zorundaki adamdır.

7. Diğer İletişimsel Problemler

Bazı kişilerarası iletişim davranışları, anlatı düzleminde dizi kahramanı tarafından bilinçli bir strateji sonucu uygulanmaktadır. Örneğin Hekimoğlu ısrarla yeni tanıştığı kişilerin ismini yanlış söylemektedir. Kişilerarası iletişim sırasında karşı tarafı ilk hamlede savunmaya iten bu bilinçli tavır Hekimoğlu'na bir üstünlük sunmaktadır. Karşı tarafın özgüvenini düşüren, kendisine değer verilmediği hissini uyandıran bu ismin yanlış hatırlanmış oyunu, aslında muhatabın adının hatırlamaya değmez, önemsizmiş gibi görüldüğü izlenimi yaratmak için kullanılmaktadır. Oysa karşıdaki muhatabı dinleme ona verilen değer bir ifadesidir. Sağlıklı bir iletişimde muhatabın eşit bir konumda görülmesi, onu değersiz hissettirecek davranışlardan kaçınılması önem taşımaktadır (Cihangir, 2013: 94). Bu kişi bazen hasta, bazen hasta yakını ya da yeni tanıştığı bir meslektaş olabilmektedir. Hekimoğlu'nun bu tavrı, kendisine karşı olumsuz bir bakış açısını yaratmıştır. Ancak Hekimoğlu, karşı tarafın bu olumsuz algısını çok dikkate almamaktadır. Örneğin Cem'in Cenk şeklinde seslendirilmesi konuşma konusunun dağılıp odağın kişinin kendi özgüvenine yönelmesine sebep olmaktadır. Aynı hatalı sesleniş ikinci kez tekrarlandığında muhatapta takıntı yaratacak boyutta bir etki oluşturmakta, Hekimoğlu için ise bir zafer mutluluğu yaratmaktadır. Gerçek yaşamdaki nezaket kuralları gereği bir özür beklentisi yaratan bu davranışa Hekimoğlu vurdumduymazlıkla cevap verir. Alaycı şekilde geçiştirmek için söylediği “*Ne fark eder?*” sözü muhatapla sağlıklı bir iletişim kurma konusunda hevesli olmadığını da göstergesidir (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 1. Bölüm, 17.12.2019).

Dizide Hekimoğlu'nun hayatı ciddiye almaması, karakterinin bir unsuru olarak aktarılmaktadır. Örneğin, hastayı ikinci plana atarak hastalıkla girdiği savaşı kazanma adına kurguladığı varsayım üzerinden hastaya kortizon tedavisi uygulayan Hekimoğlu'na yönetici bu tedaviyi durdurmasını söyler. Çünkü tedavi ciddi bir iştir, oyun değildir ve sağlam kanıt bulunmadıkça var olan prosedürlerin dışına çıkılmamalı ve riske girilmemelidir. Hekimoğlu bu olay sonucu çıkan tartışma sonrası yöneticiye “*Neden hata yapmaktan bu kadar korkuyorsun?*” diye sorar. Yönetici “*Çünkü ben bir doktorum ve hata yaparsam insanlar ölür*” diye cevap verir (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 1. Bölüm, 17.12.2019).

Yine tıbbi uygulamalarla ilgili deontolojik tartışmalara dolaylı da olsa girilmektedir. Özel konumundan dolayı bazı hastalara özel muamele yapma toplumda yaygın bir algıdır. Pek çok hasta doktora ulaşmak için referans olabilecek birilerini devreye sokma ihtiyacı hisseder. Her ne kadar inkâr edilmiş olsa da bunun doktor üzerinde etkisinin olabileceği bir örnek olayda Hekimoğlu dizisinde işlenmektedir. Buradaki referans Hekimoğlu'nun onkoloji bölümünden arkadaşı Orhan'dır. Orhan, Hekimoğlu'nun ilgisizliğini kırmak amacıyla yalan söyler. Hastanın kendisinin kuzeni olduğunu söyleyerek özel ilgi rica eder. Bu aslında bir sorun olarak algılanmayacak derecede normalleşmiş ve yadırganmayacak bir toplumsal kabuldür. Bu gerçekten hareketle dizi, karakterleri vasıtasıyla doktora giden birisinin referansla ayrıcalık istemeyi normal kabul ettiği bir davranış biçimini ifşa etmektedir. Bürokraside ayrıcalık istemek yadırganırken, doktor yakını olarak ayrıcalık istemek normalleştirilerek dizide sunulmakta bu da toplumsal anlayışla paralel şekilde yürümektedir. Dizide ise Hekimoğlu'nun bu yalanı fark ettiği ama yine de hastaya gerekli ilgiyi gösterdiğine tanık olunmaktadır (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 1. Bölüm, 17.12.2019).

Dr. Ali Vefa hasta ya da yakınlarıyla olması gerekenden ve teamüllerden farklı bir şekilde yakınlık kurar. Gerekirse akşam hastanın evine gidip ısrarla tedaviyi sürdürmek ister (Pirhasan ve Çiçek, Mucize Doktor, Fox, 2. Bölüm, 19. 09.2019). Buna karşın Hekimoğlu tam tersi bir davranış sergileyerek hastadan olabildiğince uzak durmaktadır. Bu iki zıt davranış her iki dizide de olumlanacak şekilde gerekçelendirilmeye çalışılmaktadır. Örneğin bir hasta Hekimoğlu'nu hiç görmediği için merak eder ve diğer doktorlara Hekimoğlu'nu sorar. Niçin kendisiyle ilgilenmediğini sorar. Hekimoğlu'nun arkadaşı Orhan'a "*Hekimoğlu nasıl biri?*" diye sorduğunda "*İyi bir doktor*" yanıtını alır. Hasta "*Biri olmadan diğeri olur mu? İnsanlara değer de vermesi gerekmez mi?*" dediğinde Orhan, Hekimoğlu'na atfen insanların yalan söyleyeceğini belirtir. Buna karşılık hasta "*Ama önemli olan insanların yaptığıdır*" deyince Orhan, Hekimoğlu'nun sağlıklı bir iletişim kuramasa da hastalarına uyguladığı tedavinin başarısını dile getirir (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 2. Bölüm, 24.12.2019). Sonuçta hasta artık tedaviyi kabul etmediğini söylediğinde hastayı ikna etmek için Hekimoğlu hastayla yüz yüze görüşmek zorunda kalır.

Duygusal bir konuşmayla hastayı etkilemeyi başarır ama tamamen samimi bir refleksle yaptığı konuşmaya rağmen hasta tedaviyi kabul etmez. Hekimoğlu bu karara saygı duyar ve “Ben vakayı çözdüm benim işim bitti gerisi ona kalmış” diyerek kendini yine insani ilişki boyutundan soyutlar (Gezer, Hekimoğlu, Kanal D, 1. Bölüm, 17.12.2019).

Tablo 2. Dizilerde İşlenen İletişimsel Sorunlar

İletişimsel Yönü	Sorunun	Hekimoğlu ve Mucize Doktor Dizilerinde İşlenen Bazı İletişimsel Sorunlar
Doktor-Hasta		<ul style="list-style-type: none"> - Hasta ile yüzyüze iletişimden kaçınma. Hastayı değil hastalığı muhatap alma. Hastayla araya mesafe koyma - Hastaya gereksiz ümit verme - Olumsuz bir bilgiyi onun duygu durumunu dikkate almaksızın hazırlıksız verme - Hastanın anlayacağı dille bilgi vermeme, aşırı tıbbi jargon kullanma - Hekim yakınlarına ayrıcalık - Hastaya yalan söyleme - Hastayla araya mesafe koyamama, yoğun duygusal bağ geliştirme - Hastayla gurur kırıcı, alaycı davranma - Kurumu riske atacak bir olumsuz iletişim kurma
Doktor- Hasta Yakını		<ul style="list-style-type: none"> - Onları hastalığı belirlemede sadece ipucu kaynağı olarak görmek ve duygusal durumlarını dikkate almama. - Aşırı duygusal bağ kurarak (empati) hastaya gereksiz ümit verme. - Kurumu dikkate almaksızın kural dışı iletişim kurma. - Hasta yakınıyla araya mesafe koyma
Doktor-Yönetici		<ul style="list-style-type: none"> - Yönetimin belirlediği kurumsal kurallara direnme
Doktor-Meslektaş		<ul style="list-style-type: none"> - İşbirliğine yanaşmama - Dedikodu - Aşağılayıcı tavır (hemşire veya diğer çalışanlara) - Kıskançlıktan kaynaklanan olumsuz davranışlar sergileme
Kurumsal		<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomik çıkarlara odaklı hasta ilişkisi - Kurumsal imaja dayalı yaklaşım. PR'ı ön planda tutma - Sosyal medya etkisiyle hareket - Kurumsal kuralları koruyucu yaklaşım. - Hasta tedavisinde kurumsal çıkarları gözetme

Her iki dizi yapı ve karakterler bakımından farklılıklar gösterse de kişilerarası iletişim sahasına girecek benzer sorunlar çerçevesinde her bölümde tekrarlanarak yürüyen bir kurmacaya sahiptirler. Neredeyse her bölüm tartışmalı davranış

biçimlerini gündeme getirmektedir. Bu yönleriyle hastane dizileri, sağlıkla ilgili bir fon içerisinde sağlık iletişimine odaklanmış gibidir. Ancak sorun, hep başarılı bir tedavi sonucu çözülmüş görünmektedir. Ama aslında iletişimsel sorunların çözümü noktasında karakterlerin çabaları görünse de asıl olan bu davranış biçimlerinin altında yatan gerçek sorunların anlatılma gayretidir. Tıp zaten bir sorundan kaynaklanan çözüm çabasının ürünüdür. Sorun asla sona ermeyecektir ama sorunların üstesinden gelinmesi için sadece sağlık çalışanlarının çabası değil bizlerin de bir gün mutlaka işimizin düşeceği sağlık çalışanlarını anlamaya çaba harcaması için diziler bir işlev yerine getirmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, hekimlerin hasta, hasta yakını ve meslektaşlarıyla iletişimindeki sorunları, Türkiye'nin kültürel yapısı dikkate alınarak uyarlanmış iki popüler hastane dizisi üzerinden tartışmıştır. *Hekimoğlu* ve *Mucize Doktor* adıyla yayınlanan iki dizinin ortak yönü, teknik tıbbi problemleri aşacak yetenekteki anti kahramanların sosyofobik kişiler olarak sorunsallaştırılmış olmasıdır. Her iki başkarakterin de kişilerarası iletişim anlamında birtakım sorunlar yaşaması dizilerin kurgularında anahtar rol oynamaktadır. Daha geniş kitle tarafından izlenmek için ülkemizin kültürel yapısına uyumlu hale getirilerek çekilen bu dizilerin yine aynı nedenle sağlık alanıyla ilgili güncel sorunları da kurguya taşıdıkları görülmektedir. Bunlar dikkate alındığında bu hastane temalı dizilerin, toplumdaki sağlık iletişimi bağlamında değerlendirilebilecek algıların kristalize olmuş yönlerini bünyesinde taşıyacağı varsayılmıştır. Bu kabulle karakterler iletişim tavırları dikkate alınarak analiz edilmiş, doktor, hasta ve meslektaş iletişimindeki sorunlar, ortaya konulmaya çalışılmıştır. Sağlık probleminin iletişim sorunlarıyla iç içe geçtiği bu dizilerin, sağlık iletişimini yeniden değerlendirme olanağı sağlaması açısından önemli birer malzeme olduğu düşünülmektedir.

Dizilerin, anlatılarında toplumsal gerçekliğe yer vererek izleyicinin ilgisini çekme çabaları, toplumsal gerçekliğin kristalize olmuş biçimleri üzerinden sorunların daha belirgin şekilde yeniden ortaya çıkarılmasına olanak tanımıştır. Kültür ürünlerinin toplumsal algıdan bağımsız olması düşünülemez. Bu nedenle ele alınan hastane dizilerindeki başkahramanlar da toplumdaki doktor algısının karikatürize

edilmiş bir prototipi gibi görülebilir. Örneğin Hekimoğlu ve Ali Vefa karakteri sosyal olmayan, ama iyi doktorlar olarak sunulmaktadır. Bilgilerler, azimlidirler, başarılıdır ama yine de kişisel özellikleri nedeniyle ilişkide oldukları tüm kesimlerin eleştirel bakışlarına maruz kalmaktadırlar. Dikkat edilecek olursa sorun mesleki olmaktan ziyade ilişki biçimlerindedir.

Her iki dizide de sorunlu iletişim örnekleriyle sıkça karşılaşılmaktadır. Hasta ile doktor arasındaki iletişimsel sorunların yanında, hasta yakını ve kurum ile yaşanan sorunların temelinde de iletişimsel sorunlar belirgin bir şekilde kendini göstermektedir. Bu örnekler dizinin kurmacasındaki asıl düğümü oluşturmaktadır. Her bölümde gizemli ve zor bir sağlık sorunuyla iç içe geçmiş olarak görülen bu durum başarılı tedaviyle üstesinden gelinmektedir. Ancak gerçek yaşamda her zaman başarılı tedavi mümkün olmamaktadır. Bu da iletişimden kaynaklanan sorunların daha ciddi boyutlarda bir yansımaya yol açmaktadır. Her iki dizi bu açıdan değerlendirildiğinde sağlık iletişiminin tıbbi süreçteki önemini ortaya koymasından önemli ipuçları sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- ADAMS, Vincanne (2017). “Küresel Sağlığa Karşı mıyız?”, (Haz.). Jonathan M. Metz ve Anna Kirkland, Yeni Bir Erdeme Dönüşen Sağlığa Karşı, (Çev: Nurettin Elhüseyni), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 57-79.
- AUSTIN, V., SCIARRA, D. (2015). Çocuk ve Ergenlerde Davranış Bozuklukları, (Çev: M. Özekes), İstanbul: Nobel Kitabevi.
- BARTHESES, Roland (2003). Çağdaş Söylenler, (Çev: Tahsin Yücel), İstanbul: Metis Yayınları.
- BAUMAN, Zygmunt (2018). Kuşatılmış Toplum, (Çev: Akın Emre Pilgir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- BLOOM, S. W. (1963). The Doctor and His Patient: A Sociological Interpretation. New York: Russel Sage Foundation.
- CEDERSTRÖM, Carl ve SPICER, Andre (2017). Sağlık Hastalığı Güncel Bir Sendrom, (Çev: Erdem Gökyaran), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

CEGALA, D. J., & BROZ, S. L. (2003). Provider and Patient Communication Skills Training. İçinde Handbook of Health Communication (1. Basım), s. 95-119, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

CHATMAN, Seymour (2009). Öykü ve Söylem Filmde ve Kurmacada Anlatı Yapısı, (Çev: Özgür Yaren), Ankara: De Ki.

CİHANGİR, Zeynep, (2013). Kişilerarası İlişkiler ve İletişimde Dinleme İçinde: Kişilerarası İlişkiler ve Etkili İletişim, (Editör: Alim Kaya), Ankara: Pagem Akademi, s. 94-107.

DEVITO, A., Joseph ve KATHLEEN, K., Reardon (2002). Kişilerarası İletişim, (Çev: Sacide Vural, Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.

DOĞAN, Orhan ve DOĞAN, Selma (1993). Toplum Tanıma ve İletişim (Kişilerarası İlişkiler), Ankara: Somgür Yayıncılık.

EMANUEL, E. J., & EMANUEL, L., (1992). Four Models of the Physician-Patient Relationship, JAMA, 267 (16), s. 2221–2226.

ESSLIN, Martin (2001). Televizyon Çağı, İstanbul: Pınar Yayınları.

GEZER, Hülya (Yönetmen), Hekimoğlu (1. Bölüm), Kanal D, Yayın Tarihi: 17.12.2019, <https://www.kanald.com.tr/hekimoglu/bolumler/hekimoglu-ilk-bolum>

GEZER, Hülya (Yönetmen), Hekimoğlu (2. Bölüm), Kanal D, Yayın Tarihi: 24.12.2019, <https://www.kanald.com.tr/hekimoglu/bolumler/hekimoglu-2-bolum>

GEZER, Hülya (Yönetmen), Hekimoğlu (3. Bölüm), Kanal D, Yayın Tarihi: 15.01.2019 <https://www.kanald.com.tr/hekimoglu/bolumler/hekimoglu-3-bolum>

GEZER, Hülya (Yönetmen), Hekimoğlu (4. Bölüm), Kanal D, Yayın Tarihi: 21.01.2019, <https://www.kanald.com.tr/hekimoglu/bolumler/hekimoglu-4-bolum>

- HALLIN, Daniel C. (2005). Eleştirel Kuram Perspektifinden Amerikan Haber Medyası, (Çev: Erol Mutlu), Kitle İletişim Kuramları, Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 291 – 319.
- HEPP, Andreas (2015). Medyatikleşen Kültürler, (Çev: Çiğdem Bozdağ ve Elif Posos Devrani), Ankara: Dipnot Yayınları.
- ILLICH, Ivan (2017). Sağlıkım Gaspı, (Çev: Süha Sertabiboğlu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ILLICH, Ivan (2018). Şenlikli Toplum, (Çev: Ahmet Kot), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- JACKMAN, Ian (2010). House İzleme Kılavuzu, (Çev: Ali Cevat Akkoyunlu), İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- KAZANCI, Metin (1980). Halkla İlişkiler, Ankara: A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- KELLNER, Douglas (2013). Medya Gösterisi, (Çev: Zeynep Doğruer), İstanbul: Açılım kitap.
- LEFEBVRE, Henri (2013). Modern Dünyada Gündelik Hayat, (Çev: Işın Gürbüz), İstanbul: Metis Yayınları.
- MACHET, Emmanuelle ve ROBİLLARD, Serge (1999).Televizyon ve Kültür: Avrupa'daki Politikalar ve Yasal Düzenlemeler, (Çev: Erol Mutlu), Ankara: TRT Eğitim Dairesi Başkanlığı.
- METZL, Jonathan M. (2017). Sağlığa Karşı Oluşumuzun Sebebi, Haz: Jonathan M. Metzl ve Anna Kirkland, Yeni Bir Erdeme Dönüşen Sağlığa Karşı, (Çev: Nurettin Elhüseyni), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s. 11-23.
- MUTLU, Erol (1995). Televizyonda Program Yapımı, Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- NIEDZVIECKI, Hal (2010). Dikizleme Günlüğü, (Çev: Gökçe Gündüç), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

PİRHASAN, Yusuf ve ÇİÇEK, Aytaç (Yönetmen), Mucize Doktor (1. Bölüm), FoxTv. Yay Tarihi: 12 Eylül 2019, <https://www.fox.com.tr/Mucize-Doktor/bolum/1>

PİRHASAN, Yusuf ve ÇİÇEK, Aytaç (Yönetmen), Mucize Doktor (2. Bölüm), FoxTv. Yay Tar: 12 Eylül 2019, <https://www.fox.com.tr/Mucize-Doktor/bolum/2>

PİRHASAN, Yusuf ve ÇİÇEK, Aytaç (Yönetmen), Mucize Doktor (3. Bölüm), FoxTv. Yay Tar: 12 Eylül 2019, <https://www.fox.com.tr/Mucize-Doktor/bolum/3>

POSTMAN, Neil (2004). Televizyon Öldüren Eğlence, (Çev: Osman Akınhay), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

POSTMAN, Neil (2009). Teknopoli (Yeni Dünya Düzeni), (Çev: Mustafa Emre Yılmaz), İstanbul: Paradigma Yayınları.

RTÜK (2018). Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması, Ankara: T.C. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı.

THOMPSON, John B. (2008). Medya ve Modernite, (Çev: Serdar Öztürk), İstanbul: Kırmızı Yayınları.

TUTAR, Hasan ve Yılmaz, M. Kemal (2012). İletişim, Ankara: Seçkin Yayınları.

SMELSER, N. J., & BALTES, P. B. (2002). Doctor–Patient Interaction: Psychosocial Aspects, International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, s. 3816–3821.

SÜTLAŞ, Mustafa (2007). Medya İçin Sağlık Sağlık İçin Medya, İstanbul: Bas Haş Yayınevi.

ŞENGÜN, Haluk (2016). Sağlık Hizmetlerinde İletişim Yönetimi, İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi, 79 (1), s. 37–42.

UYER, G. (2000). Hemşire- Hasta İletişimi ve İletişimin Hasta Yönünden Önemi, Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences, (8), s. 90–94.

VAN DIJK, Teun A. (2005). Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları, Medya, İktidar, İdeoloji, (Çev: Mehmet Küçük), Ankara: Bilim Sanat Yayınları, s. 315-375.

WILLIAMS, Raymond (2003). Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim, (Çev: Ahmet Ulvi Türkbağ), Ankara: Dost Kitabevi.

WOOD, James (2013). Kurmaca Nasıl İşler? (Çev. Ekin Bodur), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

YAĞBASAN, Mustafa ve ÇAKAR, Fatih (2006). Doktor - Hasta İlişkisinde Dile ve Davranışa Dayalı İletişimsel Sorunları Belirlemeye Yönelik Bir Alan Araştırması, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (15), 595-620.

YILMAZTÜRK, Nergiz Hazal, ARACI İYİAYDIN, Ayşegül (2016). İki Dizi Karakterinin Psikolojik Analizi: Fiona Gallagher (Shameless) ve Gregory House (House M.D.), Psikoloji ve Sanat Sempozyumu, Ankara.

“Doktor dizileri dikkat çekti! Timuçin Esen, Dr. House ile geri dönüyor”, <https://www.aksam.com.tr/magazin/doktor-dizileri-dikkat-cekti-timucin-esen-drhouse-ile-geri-donuyor/haber-1010921>, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020;

“Bir doktor dizisi daha geliyor” <https://www.turktime.com/haber/bir-doktor-dizisi-daha-geliyor/520513>, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020.

“Türkiye’de İlk Otizm Konulu Dizi Geliyor Mucize Doktor”, <https://www.iskurnet.com/dizi/turkiye-de-ilk-otizm-konulu-dizi-geliyor-mucize-doktor-h6735.html>, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020.

“Mucize Doktor ile gündem olan hastalık: Savant Sendromu nedir?”, <https://www.saglikaktuel.com/haber/mucize-doktor-ile-gundem-olan-hastalik-savant-sendromu-nedir-67596.htm>, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020.

“Mucize Doktor’un Aksaray’daki okulda otizimli öğrencilerin yuhanmasını işlemesi”, <https://www.tivitrend.com/mucize-doktorun-aksaraydaki-okulda-otizimli-ogrencilerin-yuhanmasını-islemesi-106345i.html>, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020.

“Mucize Doktor Diriliş Ertuğrul’un rekorunu kırdı”,
<https://www.yenisafak.com/hayat/mucize-doktor-dirilis-ertugrulun-rekorunu-kirdi-3508243>, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020.

“Mucize Doktor dizisini bekleyen büyük sorunlar var!”,
<https://televizyongazetesi.com/mucize-doktor-dizisini-bekleyen-buyuk-sorunlar-var/1155966>, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020.

“Mucize Doktor'da 'tümör' hatası: Fragman değişti”,
<https://www.gazeteduvar.com.tr/hayat/2019/18/mucize-doktorda-tumor-hatasi-fragman-degisti/>, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2020.